

Spółdzielnie socjalne jako odpowiedź na wybrane problemy społeczne. Przykład województwa podkarpackiego

Elżbieta Szczygieł*

Streszczenie: Artykuł prezentuje analizę funkcjonowania spółdzielni socjalnych zlokalizowanych na terenie województwa podkarpackiego w powiązaniu z problemami dotyczącymi mieszkańców tego terenu – ubóstwa i bezrobocia. Do jego opracowania wykorzystano zarówno wyniki projektu badawczego „Badanie użyteczności dochodów polskich gospodarstw domowych i ich wpływu na zachowania gospodarstw”, jak i dane pochodzące z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki oraz Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w zakresie funkcjonowania spółdzielni socjalnych. Oprócz analizy statystycznej dostępnego materiału, zaprezentowano również wnioski płynące z obserwacji uczestniczących, szczególnie w odniesieniu do funkcjonowania spółdzielni socjalnych.

Słowa kluczowe: spółdzielnie socjalne, ubóstwo, bezrobocie, badania naukowe, monitoring.

Wprowadzenie

Spółdzielnie socjalne stanowią atrakcyjną formę aktywizacji zawodowej i społecznej osób borykających się z różnymi problemami, w tym z ubóstwem i często generującym je bezrobociem. W ramach funkcjonowania spółdzielni socjalnej jej członkowie podejmują samodzielne działania w celu integracji społecznej i zawodowej, starając się zmienić swoje położenie i wykorzystać okazje rynkowe do poprawy swojej sytuacji materialnej.

W ramach niniejszego artykułu zostanie przeprowadzona analiza funkcjonowania spółdzielni socjalnych zlokalizowanych na terenie województwa podkarpackiego stanowiących odpowiedź na dwa ważne problemy, które dotyczą mieszkańców tego terenu, tj.: ubóstwa i bezrobocia. Mimo iż bezrobocie jako stan braku pracy i możliwości zarobkowania jest istotnym czynnikiem powodującym brak wystarczających środków do życia, to jednak zdecydowano się rozróżnić je od ubóstwa, które tylko w niektórych przypadkach może być jego efektem. Wynika to z faktu, że ubóstwo (nawet jako kategoria definiowana materialnie), ma odmienny przebieg i skutki niż bezrobocie, a często jest zjawiskiem dziedzicznym, czego o bezrobociu nie można powiedzieć w sposób jednoznaczny¹.

Również przedstawiona w artykule charakterystyka sytuacji dochodowej osób ubogich i bezrobotnych jest w niektórych przypadkach odmienna. Ponadto, przykład województwa podkarpackiego jako terenu, na którym zjawiska te występują w du-

żej skali, pozwala na uwypuklenie w analizie pewnych kwestii. Zdecydowano się na prezentację wyników kilku badań, w tym jednych własnych, realizowanych w ramach Stowarzyszenia „Centrum Wspierania Edukacji i Przedsiębiorczości”, które umożliwiają uchwycenie pewnych różnic w sytuacji dochodowej nie tylko osób dotkniętych ww. problemami, ale i specyfiki całego województwa, która wpływa na częstotliwość występowania określonych zjawisk. Zastosowanie w analizie dostępnego materiału empirycznego, w tym danych liczbowych, podyktowane było chęcią prezentacji obiektywnej sytuacji. W ten sposób zrezygnowano z teoretycznych rozważań dotyczących tego zagadnienia, które były prowadzone przez różnych autorów w sposób obszerny [por. m.in. Denisiuk, Trzeciński, 2005; Jaworska, 2010; Piecuch, 2013; Sobol, 2009]. Drugim powodem sięgnięcia po ten rodzaj analizy była chęć zwrócenia uwagi na luki poznawcze w tym temacie. Przede wszystkim na brak bezpośredniej informacji o wpływie funkcjonowania spółdzielni socjalnych na sytuację materialną ich członków, a także na ich pozycję na rynku pracy. Dotyczy to m.in. ogólnopolskich badań przeprowadzonych wśród członków spółdzielni, pytanych o ww. kwestie. Dostępny materiał informacyjny, na podstawie którego można było wnioskować o analizowanym zjawisku obejmował badania

* dr Elżbieta Szczygieł

Sekcja Analiz Społeczno-Ekonomicznych
Stowarzyszenie „Centrum Wspierania Edukacji
i Przedsiębiorczości”
ul. K. Hoffmanowej 19, 35-016 Rzeszów, Polska
e-mail: elzbieta.szczygiel@cwep.eu

¹ Można mówić jedynie o wyuczonej postawie niechęci do pracy, dziedzicznej przez kolejne pokolenie, która jest jednak rzadka i dotyczy tylko specyficznych sytuacji.

prowadzone przez Ministerstwo Pracy i Pomocy Społecznej (MPIPS) oraz Ministerstwo Rozwoju i Infrastruktury (MIR), a także Wojewódzkie Urzędy Pracy (WUP). Danych tych jednak nie można było w sposób bezpośredni odnieść do sytuacji materialnej członków spółdzielni oraz nie można na ich podstawie bezpośrednio wnioskować o badanych kwestiach, o czym mowa będzie w dalszej części artykułu. Zastosowanie wnioskowania pośredniego było zatem jedyną możliwością w ocenie wpływu funkcjonowania spółdzielni socjalnych na główne problemy społeczne.

1. Ubóstwo i bezrobocie jako kluczowe problemy społeczne w województwie podkarpackim

Ubóstwo definiowane jest jako jeden z elementów tworzących wykluczenie społeczne i jest najczęściej analizowane w wymiarze materialnym: dochodowym, wydatkowym lub szerzej – dystrybucyjnym. Oznacza brak wystarczających zasobów do dyspozycji, czyli taki stan braku wystarczających dochodów, który mógłby zapewnić minimalny standard życia [Szopa, 2012, s. 81]. Ze względów metodycznych pomiaru ubóstwa dokonuje się najczęściej w oparciu o analizę wielkości uzyskiwanych dochodów lub ponoszonych wydatków przez konkretne gospodarstwo domowe lub osobę. W Polsce przyjęło się rozważanie trzech granic ubóstwa [Ubóstwo, 2013; Ustawa o pomocy społecznej, 2004; IPISS]:

- relatywnej, określonej na poziomie 50% średnich wydatków ekwiwalentnych gospodarstw domowych;
- ustawowej, określonej jako kwota dochodów, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia z pomocy społecznej;
- skrajnej (tzw. *poziom minimum egzystencji*), wyznaczonej poziomem zaspokojenia potrzeb, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka.

Poszczególne wartości każdej z granic uzależnione są od liczby osób tworzących gospodarstwo domowe. Przykładowo, w 2013 r. dla gospodarstw złożonych z 1 osoby granica ubóstwa skrajnego wynosi 551 zł; relatywnego – 706 zł, zaś ustawowego – 574 zł lub 664 zł (osoba niepełnosprawna). Jeśli weźmie się pod uwagę rodzinę złożoną z dwój-

ki osób dorosłych i dwójki dzieci do lat 14, granice te będą wynosić odpowiednio: 1486 zł (ubóstwo skrajne), 1906 zł (relatywne) oraz 1824 zł (ustawowe).

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, przeciętny dochód rozporządzalny na jedną osobę w województwie podkarpackim w 2013 r. wyniósł zaledwie 997,62 zł, zaś przeciętny poziom wydatków – 874,66 zł [Budżety, 2014]. Dla porównania, w skali całego kraju wielkości te wynosiły odpowiednio 1299,07 zł i 1061,70 zł. Widoczna jest zatem dość znacząca różnica, która powoduje, że w województwie podkarpackim wskaźnik przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwie domowym w stosunku do średniej krajowej jest najniższy w całym kraju i wynosi zaledwie 76,8%. Wskaźnik odnoszący się do wydatków w takim samym ujęciu jest również najniższy w kraju i wynosi 82,4% [Ibidem]. Jednym z głównych czynników powodującym tak niski poziom uzyskiwanych dochodów jest bezrobocie, którego stopa w województwie podkarpackim na koniec 2013 r. wyniosła 16,3% (13,4% w Polsce) [Bank Danych Lokalnych, 2013]². Warto zaznaczyć, że na koniec 2014 r. stopa ta na Podkarpaciu wyniosła już 14,8% (w Polsce 11,5%) [Bank Danych Lokalnych, 2014]. Spośród osób pozostających bez pracy, a zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy na terenie województwa podkarpackiego ponad 50% stanowiły osoby w wieku 25–44 lata [Analiza, 2014]. Wiek ten można uznać za najbardziej kluczowy w kreowaniu zabezpieczenia materialnego rodziny. Co ważne, w tej grupie był też najwyższy odsetek osób pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy [Ibidem]. W województwie podkarpackim notuje się jeden z najwyższych wskaźników zagrożenia ubóstwem, które w swojej konstrukcji wykorzystują przedstawione wcześniej wielkości. Niektóre badania wskazują, że wynosi on 21,3% [Mapowanie, 2014, s. 7]³. Analizując to zjawie-

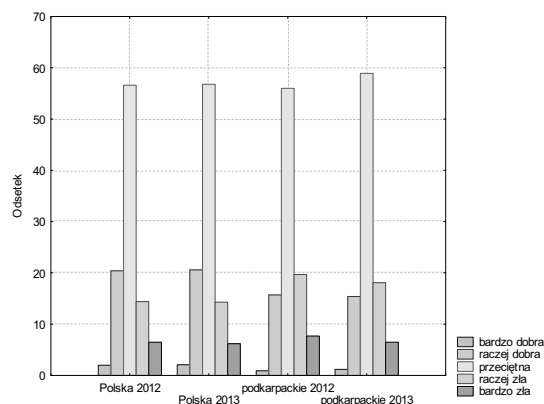
² Zjawisko to jest spowodowane także przez szereg innych czynników, m.in. nierówności dochodowe, migracje zarobkowe itp. [Por. Kuta-Palach i in., 2011; Malikowski, 2005].

³ Najwyższy jego poziom jest notowany w sąsiadującym województwie lubelskim (31,3%). Dane w badaniu pochodzą z 2011 r. (Badania budżetów gospodarstw domowych, Narodowy Spis Powszechny oraz Europejskie Badanie Dochodów i Warunków Życia Ludności EU-SILC), jednak ich wyniki można uznać za w pełni aktualne ze względu na brak tendencji do skokowych zmian analizowanych zjawisk w ciągu kilku lat. Z tego względu w artykule będą cytowane wyniki badań z ostatnich trzech lat: 2011, 2012 i 2013 r. Ponadto, ponieważ niektóre dane dotyczące spółdzielni socjalnych też pochodzą z lat 2012–2013, zdecydowano się na szerszą prezentację zjawisk w czasie.

sko w odniesieniu do wspomnianych wcześniej granic ubóstwa, na terenie województwa podkarpackiego notuje się wartości wyższe w każdej kategorii. Osoby zagrożone ubóstwem skrajnym stanowią 9,4% populacji mieszkańców (w Polsce jest to 7,4% wszystkich obywateli). Ubóstwo relatywne dotyka 20,9% (w Polsce – 16,2%), zaś ustawowe – 16,9% (w Polsce 12,8%) [Ubóstwo, 2014, s. 16]. Ta niekorzystna sytuacja implikuje zarówno większą skalę wykluczenia społecznego, jak i gorsze postrzeganie sytuacji materialnej przez członków samego gospodarstwa domowego. W tym pierwszym przypadku, według danych pochodzących z badania pn. „Analiza sytuacji osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożenia ubóstwem w województwie podkarpackim, w kontekście doboru właściwych instrumentów wsparcia w nowej perspektywie finansowej 2014–2020”, wartość tzw. wskaźnika włączenia społecznego wyniosła -0,2745 pkt i oznaczała, że na terenie województwa podkarpackiego obserwuje się częściej wyłączenie niż inkluzję społeczną (4. lokata od końca w rankingu województw; pierwsze miejsce zajmowało województwo mazowieckie, dla którego wskaźnik ten wynosił 1,1249 pkt) [Analiza, 2014]. W drugim ze wspomnianych przypadków – postrzeganiu sytuacji materialnej przez gospodarstwa domowe – według danych GUS dotyczących subiektywnej oceny sytuacji materialnej w 2013 r., tylko 1,2% gospodarstw na terenie województwa podkarpackiego oceniało ją jako bardzo dobrą, podczas gdy w Polsce było to 2,1% [Budżety, 2014, s. 251]. Podobnie ocenę *raczej dobrą* deklarowało tylko 15,4% gospodarstw na Podkarpaciu, podczas gdy w kraju średnio 20,6%. Najwyższy odsetek deklarowanej sytuacji materialnej dotyczył oceny *przeciętnej* i wynosił 58,9% badanych gospodarstw (w Polsce ocenę tę deklarowało 56,8% gospodarstw). Odsetek gospodarstw deklarujących poszczególne oceny w województwie podkarpackim poprawił się w stosunku do 2012 r., w którym odpowiednio: 0,9% gospodarstw wskazywało ocenę *bardzo dobrą*, 15,7% – *raczej dobrą*, 56,0% – *przeciętną*, 19,7% – *raczej złą* i 7,7% – *złą* (zob. wykres 1).

Subiektywna ocena sytuacji materialnej jest też jednym z elementów statystycznego opisu jakości życia i dobrobytu społecznego. Kluczowe znaczenie w tym opisie ma jednak analiza użyteczności docho-

Wykres 1. Subiektywna ocena sytuacji materialnej w Polsce i województwie podkarpackim w latach 2012–2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Budżety, 2014].

du, która pozwala stwierdzić, jakie różnice występują między badanymi grupami w ocenie uzyskiwanych dochodów. Innymi słowy, jaki poziom dochodu w badanych grupach wystarcza, aby stwierdzić jego konkretną użyteczność. W tym celu stosuje się werbalne skale ocen, zaś pomiar odbywa się na podstawie deklaracji przez respondentów konkretnych wartości dochodów hipotetycznych. Jest to tzw. lejdejska metoda badania użyteczności [van Praag, 1968]. W Polsce pomiar ten stosuje się m.in. w badaniach budżetów gospodarstw domowych (dane te nie są jednak publikowane). W ramach projektu własnego Stowarzyszenia pn. „Badanie użyteczności dochodów polskich gospodarstw domowych i ich wpływu na zachowania gospodarstw” dokonano oszacowania rozkładu dochodów dla gospodarstw oraz wartości dochodów hipotetycznych dla poszczególnych ocen użyteczności dla województwa podkarpackiego oraz ze względu na źródło dochodów (zob. tabela 1 i 2)⁴.

Ze względu na fakt, że część gospodarstw domowych deklarowała uzyskiwanie zerowych lub nawet ujemnych dochodów, przeprowadzono analizę w dwóch wariantach: z uwzględnieniem wszystkich wartości dochodu oraz biorąc pod uwagę tylko te dodatnie ($x > 0$). Dla danych ogółem (zarówno z uwzględnieniem ujemnych i zerowych dochodów, jak i dla dochodów tylko dodatnich) mediana dochodów w Polsce była o około 500 zł wyższa w porównaniu z medianą dla województwa pod-

⁴ Wyniki zostały opracowane na podstawie danych liczbowych Głównego Urzędu Statystycznego. GUS nie ponosi odpowiedzialności za wnioski zawarte w niniejszej publikacji.

Tabela 1. Statystyki opisowe dla rozkładu dochodów w Polsce i województwie podkarpackim (dla gospodarstw domowych)

Wyszczególnienie		N	\bar{X}	Me	Q_1	Q_3	$Q_3 - Q_1$	ζ
Polska	ogółem	37427	3591	2737	1751	4434	2684	17,8
	dochód dodatni	37129	3635	2754	1772	4457	2685	17,7
województwo podkarpackie	ogółem	1927	2805	2238	1462	3528	2066	46,2
	dochód dodatni	1923	2808	2242	1466	3530	2064	46,2
	utrzymujący się ze świadczeń dla bezrobotnych i świadczeń społecznych	45	1832	1221	665	2302	1636	238,9
		1 Decyl	9 Decyl	V	σ	σ^2	A	K
Polska	ogółem	1170	6898	96,0	11888998	3448	7,8	181,2
	dochód dodatni	1204	6919	93,6	11581360	3403	8,3	190,9
województwo podkarpackie	ogółem	1041	5191	72,4	4119247	2030	2,3	9,4
	dochód dodatni	1048	5185	72,1	4100647	2025	2,3	9,4
	utrzymujący się ze świadczeń dla bezrobotnych i świadczeń społecznych	465	4565	87,5	2568567	1603	1,3	0,9

Oznaczenia: w artykule przyjęto następujące oznaczenia dla omawianych wielkości statystycznych: N – liczebność, \bar{x} – średni dochód gospodarstwa domowego, Me – mediana, Q1 – pierwszy kwartyl, Q3 – trzeci kwartyl, ζ – błąd, V – współczynnik zmienności, σ – odchylenie standardowe, σ^2 – wariancja, A – współczynnik asymetrii, K – współczynnik kurtozy

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

karpackiego. Różnice te pogłębiały się w przypadku średnich wartości dochodów osób utrzymujących się ze świadczeń dla bezrobotnych i świadczeń społecznych (odpowiednio – w stosunku do mediany dochodów ogółem – dla Polski: 1516 zł i dla województwa podkarpackiego: 1017 zł). Analiza pierwszego i trzeciego kwartyla oraz różnicy między nimi wskazuje na duże zróżnicowanie i rozpiętość dochodów w grupie średnich dochodów w Polsce i województwie podkarpackim, jednak jest ona wyraźnie mniejsza w przypadku dochodów osób utrzymujących się ze świadczeń dla bezrobotnych

i świadczeń społecznych. Oznacza to, że bezrobocie i pobieranie zasiłków społecznych zawęża znacznie poziom uzyskiwanych dochodów przez takie gospodarstwa, co jest jednym z elementów wykluczenia społecznego. Do podobnych wniosków może prowadzić analiza pierwszego i dziewiątego decyla. Oznacza to mniejsze zróżnicowanie dochodowe w tych dwóch ostatnich grupach, co potwierdza także wartość odchylenia standardowego (σ). Wartość współczynnika zmienności (V) wskazuje, że we wszystkich grupach zróżnicowanie dochodów jest statystycznie istotne (>10%). Wartość współczynni-

Tabela 2. Wartości dochodów hipotetycznych dla poszczególnych ocen użyteczności (w zł)

Ocena werbalna	Polska		województwo podkarpackie		
	ogółem	dochód dodatni	ogółem	dochód dodatni	utrzymujący się ze świadczeń dla bezrobotnych i świadczeń społecznych
bardzo zły	1448	1447	1427	1440	879
niewystarczający	1916	1915	1890	1904	1169
ledwo wystarczający	2491	2490	2460	2475	1487
dobry	3937	3934	3893	3909	2336
bardzo dobry	5668	5663	5590	5621	3296
\bar{x}	3591	3635	2805	2808	1832
wartość bezwzględna różnicy*	[1100, 346]	[1145, 229]	[345, 1088]	[333, 1101]	[345, 504]

* – różnica między ocenami *ledwo wystarczający* a *dobry* oraz między oceną *dobry* a *średnią*.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

ka asymetrii rozkładu dochodów (A) jest znacznie wyższa dla średnich dochodów w Polsce, co oznacza wyższą asymetrię rozkładów, choć we wszystkich analizowanych przypadkach jest to asymetria prawostronna. Ostatni z kluczowych parametrów opisowych rozkładu dochodów w analizowanych grupach – współczynnik kurtozy – wskazuje na większą koncentrację dochodów w gospodarstwach domowych analizowanych ogółem.

Analiza wartości dochodów hipotetycznych dla poszczególnych ocen użyteczności wskazuje, że średni osiągnięty poziom rzeczywistych dochodów jest wyższy niż dochody ledwo wystarczające, a mniejszy niż dochód oceniany jako dobry. Różnica dla każdej z rozpatrywanych kategorii gospodarstw (polskie ogółem, polskie osiągające dochody dodatnie itd.) dowodzi, że tylko w przypadku dochodów dla wszystkich polskich gospodarstw domowych (zarówno ogółem, jak i dodatnich) różnica ta jest mniejsza w odniesieniu do oceny wyższej. Oznacza to, że gospodarstwa osiągają rzeczywiste dochody o wartości bliższej wartości dochodów hipotetycznych ocenianych wyżej. W pozostałych przypadkach bezwzględna różnica jest mniejsza w odniesieniu do oceny niższej (zob. tabela 2). W przypadku gospodarstw domowych osób, których głównymi źródłami utrzymania są świadczenia dla bezrobotnych i świadczenia społeczne, widać wyraźnie dysproporcje wartości szacowanych dla poszczególnych ocen użyteczności. Innymi słowy, aby uzyskać tę samą użyteczność dochodu, gospodarstwa te potrzebują go w niższej wartości (wystarczy im mniej pieniędzy, aby mogły uznać ich wartość za satysfakcjonującą w określonym stopniu). Ma to dość duże znaczenie w sytuacji, kiedy członkowie tych gospodarstw skorzystają z oferty sektora ekonomii społecznej, w którym zysk nie jest kategorią naczelną dla podejmowanych działań gospodarczych.

2. Spółdzielnie socjalne w województwie podkarpackim

Działalność spółdzielni socjalnych reguluje wiele aktów prawnych, wśród których kluczowe znaczenie ma ustawa z 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U.2006.96.651, z późn. zm.). Oprócz nich, niektóre kwestie regulują także inne ustawy i rozporządzenia, co wskazuje, że spółdzielnie socjalne, mimo iż są traktowane jako „elastyczna” od-

powieź na pewne problemy społeczne, mają ściśle określony charakter działania. Ich funkcjonowanie łączy zalety tradycyjnego przedsiębiorstwa i organizacji pozarządowej [Piecuch, 2013, s. 245]. Z jednej strony, są podmiotami, które muszą respektować te same ramy prawne, co tradycyjne firmy, z drugiej jednak – wyraźnie akcentują swój socjalny charakter. To ostatnie oznacza, że kluczowym elementem działania (celem i zasadą) jest społeczna i zawodowa integracja członków spółdzielni. Przez te aspekty, określone w ustawie o spółdzielniach socjalnych, rozumie się działania „mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu (reintegracja społeczna) oraz działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy” (reintegracja zawodowa) [art. 2 ustawy o spółdzielniach socjalnych]. W myśl tych zapisów spółdzielnie socjalne stanowią odpowiedź na kluczowe problemy społeczne, takie jak wykluczenie społeczne, którego przejawem są bezrobocie czy ubóstwo. Odzwierciedla to również katalog osób uprawnionych do założenia spółdzielni socjalnych, obejmują osoby zagrożone lub wykluczone społecznie. Ma to na celu uwypuklenie ich „pomocowej” formy działania, co odbywa się także poprzez zaangażowanie osób lub podmiotów mających już doświadczenie w prowadzeniu działalności gospodarczej [por. art. 4 ustawy o spółdzielniach socjalnych]. Warto podkreślić, że oprócz reintegracji we wspomnianych dwóch wymiarach, spółdzielnie socjalne funkcjonują także po to, aby poprawić sytuację bytową swoich członków. To sprawia, że mówiąc o spółdzielniach socjalnych nie można stwierdzić, że są one tylko oddolną inicjatywą osób zmagających się z trudną sytuacją (choć jest to niewątpliwie czynnik sprawczy), ale też mają one konkretny, wyraźnie sformułowany cel powstawania: reintegrację zmierzającą do poprawy sytuacji bytowej.

Ocena wpływu funkcjonowania spółdzielni socjalnych z terenu województwa podkarpackiego na redukcję zakresu ubóstwa i bezrobocia jest niezwykle trudna, nie tylko z powodu braku precyzyjnych danych liczbowych o funkcjonowaniu samych spółdzielni, ale też ze względu na dużą rozbieżność w charakterze i sposobie funkcjonowania poszcze-

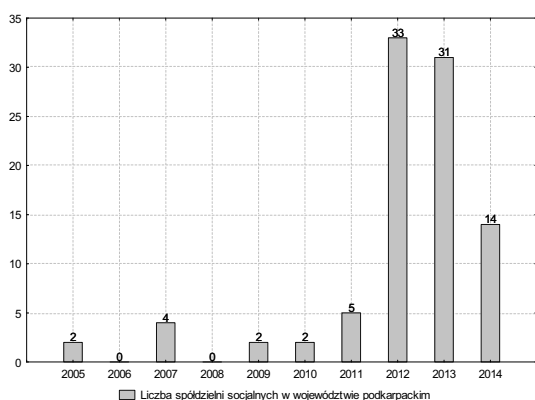
Tabela 3. Operatorzy dotacji na założenie spółdzielni społecznych wyłonieni w ramach PO KL w województwie podkarpackim

Operator dotacji (miejsowość)	Tytuł projektu	Okres realizacji	Liczba osób/institucji objętych wsparciem projektu
Fundacja Bieszczadzka (Ustrzyki Dolne)	Współdzielenie obowiązków - współdzielenie zysków	01.08.2012 – 31.08.2014	40 osób
Jarosławskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych (Jarosław)	3 x 10 = spółdzielnie społeczne	01.06.2012 – 31.03.2015	40 osób
Fundacja Akademia Obywatelska (Przeworsk)	Przedsiębiorcza Społeczność – Społeczna Przedsiębiorczość	01.01.2013 – 28.02.2015	70 osób
Podkarpacka Agencja Konsultingowo Doradcza Sp. z o.o. (Jasło)	Twoją Szansą - spółdzielczość społeczna II edycja	01.07.2012 – 31.03.2014	44 osoby
Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. (Rzeszów)	Samorządowe Spółdzielnie Społeczne – miejscem pracy dla długotrwale bezrobotnych	01.08.2012 – 31.10.2014	32 jednostki samorządu terytorialnego (JST) / docelowo wsparcie otrzyma 30 osób
Stowarzyszenie „B-4” (Rzeszów)	Usługowe Spółdzielnie Społeczne	01.08.2012 – 30.04.2014	60 osób
Przemyska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. (Przemyśl)	Razem w biznesie	01.09.2012 – 28.02.2015	54 osoby

Źródło: http://pokl.wup-rzeszow.pl/pl/106,171/2/dotacja_na_zakladanie_spoldzielni_spoecznych.html.

gólnych spółdzielni. Od 2005 r. na terenie województwa powstały łącznie 93 spółdzielnie, spośród których ponad 80% powstało w ciągu ostatnich 3 lat (tj. 2012–2014) (zob. wykres 2).

Wykres 2. Liczba zakładanych spółdzielni społecznych na terenie województwa podkarpackiego w latach 2005–2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie [<http://www.spoldzielnie.socjalne.org/podkarpackie.htm>].

Dwie pierwsze spółdzielnie powstały w Stalowej Woli i Tarnobrzegu. Dwa lata później kolejne działały już na terenie Birczy, Górna i Rzeszowa. Obecnie, w samym Rzeszowie istnieje 12 spółdziel-

ni i jest to najwięcej spośród wszystkich miast województwa⁵. Można sądzić, że większość tych podmiotów powstała w ramach realizacji projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL). W województwie podkarpackim wsparcie sektora ekonomii społecznej, a w szczególności tworzenia spółdzielni społecznych, realizowane było tylko w ramach Priorytetu VII *Promocja integracji społecznej*, działanie 7.2. *Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej*, poddziałanie 7.2.2. *Wsparcie ekonomii społecznej*. Nie przewidziano natomiast realizacji wsparcia dla sektora ekonomii społecznej w ramach Priorytetu VI *Rynek pracy otwarty dla wszystkich*, działanie 6.2. *Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia*.

Ocena efektów realizacji tego poddziałania (tj. 7.2.2.) jest dość trudna – zmianie w trakcie realizacji programu uległy bowiem wskaźniki produktu oraz ich wartości, a część z projektów realizowanych w ramach poddziałania nie zakończyła się jeszcze. Do połowy grudnia 2014 r. WUP w Rzeszowie będący Instytucją Pośredniczącą drugiego stopnia przyznał dotacje siedmiu operatorom wsparcia na realizację projektów, których celem jest założenie spółdzielni społecznych przez wykluczone społecznie osoby pochodzące z terenu województwa podkarpackiego. Tabela 3 przedstawia podstawowe informacje na temat realizowanych projektów.

⁵ Na drugim miejscu znajduje się Przemyśl, gdzie siedzibę ma 10 podmiotów tego typu.

Według danych WUP w Rzeszowie, do końca pierwszego półrocza 2014 r. dzięki wsparciu oferowanemu w ramach poddziałania 7.2.2. wsparcie od instytucji ekonomii społecznej otrzymało łącznie 8000 osób, spośród których ponad 67% stanowiły kobiety. W ten sposób wsparcie uzyskało czterokrotnie więcej osób niż przewidywano w założeniach programowych (zakładano wsparcie dla 1925 osób). Łączna liczba podmiotów ekonomii społecznej utworzonych dzięki wsparciu z EFS wyniosła 77, podczas gdy założenia PO KL dla województwa przewidywały powstanie zaledwie 20 takich podmiotów. Liczba podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie z EFS za pośrednictwem instytucji wspierających ekonomię społeczną wyniosła łącznie 650, podczas gdy pierwotnie zakładano wsparcie 419 tego typu instytucji. Szczegółowe zestawienie przedstawia tabela 4.

Można zatem stwierdzić, że realizacja zakładanych wartości wsparcia dla sektora ekonomii społecznej dała bardzo satysfakcjonujące rezultaty liczbowe. Liczba powstałych i wspartych instytucji czy liczba osób objętych wsparciem przekroczyła zakładane wartości. Jednak samo udzielenie wsparcia osobom czy podmiotom nie jest wystarczającym powodem do określenia, że sektor ekonomii społecznej mógł zrealizować swoje cele oraz, że

osoby znajdujące się w trudnej sytuacji bytowej, a chcące rozwijać swoje umiejętności przedsiębiorcze – znalazły odpowiednie wsparcie. W tym względzie bardziej miarodajna byłaby analiza wskaźników rezultatu zaplanowanych do pomiaru w Programie. Niestety, spośród trzech zaplanowanych (tj. liczba miejsc pracy utworzonych w sektorze ekonomii społecznej przy wsparciu EFS, udział przychodów własnych jednostek ekonomii społecznej, które otrzymały dofinansowanie projektu w ramach Priorytetu w ogólnej wartości ich przychodów oraz liczba instytucji wspierających ekonomię społeczną, które otrzymały wsparcie w ramach Priorytetu, funkcjonujących co najmniej 2 lata po zakończeniu udziału w projekcie), w ramach sprawozdawczości WUP dostępna jest jedynie wartość ostatniego z nich. Wskaźnik ten osiągnął dotychczas wartość „0” ze względu na opóźnione rozpoczęcie realizacji projektów w ramach poddziałania 7.2.2. i ich późne zakończenie (lub jeszcze trwanie) uniemożliwiający obecnie ocenę tego osiągnięcia wskaźnika. Zatem wnioskowanie o potencjalnych efektach wsparcia i samego funkcjonowania spółdzielni socjalnych na terenie województwa podkarpackiego musi opierać się o dostępne wyniki badań monitorujących i ewaluacyjnych prowadzonych na różnych szczeblach.

Tabela 4. Podsumowanie wartości zrealizowanych wskaźników produktu w ramach poddziałania 7.2.2. PO KL w województwie podkarpackim

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Liczba osób, które otrzymały wsparcie w ramach instytucji ekonomii społecznej</i>							
Zakładana wartość	1 696	1 696	1 696	1 925	1 925	1 925	1 925
Kobiety	0	302	1 442	1 748	4 137	5 058	5 729
Mężczyźni	0	247	847	1 064	2 120	2 470	2 750
Ogółem	0	549	2 289	2 812	6 257	7 528	8 479
%	0	32,37	134,96	146,08	325,04	391,06	440,47
<i>Liczba inicjatyw z zakresu ekonomii społecznej wspartych z EFS* /Liczba podmiotów ekonomii społecznej utworzonych dzięki wsparciu z EFS</i>							
Zakładana wartość	20	20	20	20*	20	20	20
Ogółem	0	11	471	0*	27	63	79
%	0	55	2355	0*	135	315	395
<i>Liczba instytucji wspierających ekonomię społeczną, które otrzymały wsparcie w ramach Działania* /Liczba podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie z EFS za pośrednictwem instytucji wspierających ekonomię społeczną</i>							
Zakładana wartość	2	2	2	419*	419	419	419
Ogółem	0	4	4	446*	527	650	687
%	0	200	200	106,44*	125,78	155,13	163,96

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Załączniki, 2007–2014].

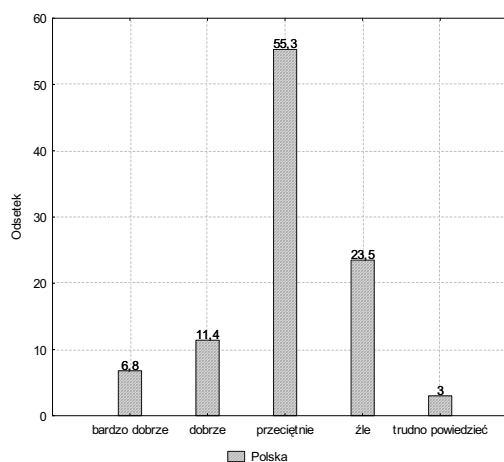
3. Wsparcie dla spółdzielni socjalnych a rozwiązanie wybranych problemów społecznych w województwie podkarpackim – próba oceny

Ocena wpływu funkcjonowania spółdzielni socjalnych na główne problemy społeczne, tj. ubóstwo i bezrobocie, stanowić będzie jedynie próbę podsumowania tego tematu. Wynika to przede wszystkim z faktu niskiej dostępności bezpośrednich danych opisujących te zjawiska dla województwa podkarpackiego, ich niskiej aktualności oraz przekroju, w jakim zostały przygotowane. Monitoring funkcjonowania spółdzielni socjalnych odbywa się na podstawie danych zbieranych przez MPiPS od spółdzielni socjalnych w ramach cyklicznego badania. Ostatni zatwierdzony i dostępny raport obejmował wyniki z lat 2010–2011 [Informacja, 2012]. Obecnie, w chwili przygotowania artykułu dostępne są wstępne wyniki ankiety monitorującej za lata 2012–2013, które zostały poddane pod obrady Senatu, na podstawie których oparto wnioskowanie w niniejszym artykule (stan informacji na 30 czerwca 2015 r.) [Informacja, 2015]. Trudność w zakresie oceny wpływu działania spółdzielni socjalnych na rozwiązywanie problemów społecznych w województwie podkarpackim wynika w dużej mierze z ich zakresu i przekroju, ponieważ dane zostały zaprezentowane bez podziału na województwa. W tym miejscu należy zaznaczyć, że badanie ministerialne nie porusza wielu ważnych aspektów, w tym funkcjonowania członków spółdzielni, a ogranicza się do prezentacji działania samych podmiotów. Z tego względu bardzo trudno wnioskować bezpośrednio na podstawie dostępnego materiału statystycznego zawartego w tym badaniu. W badaniu wzięły udział łącznie 144 spółdzielnie (na 936 zarejestrowanych na koniec 2013 r. i na 629 spółdzielni, do których zwrócono się z ankietą). W województwie podkarpackim ankietę wypełniło 18 z 81 działających spółdzielni. W większości przypadków założycielami spółdzielni były osoby bezrobotne (94,2%) lub osoby niepełnosprawne (32,7%)⁶ [Informacja, 2015, s. 41]. Wyniki dla wszystkich spółdzielni wskazują, że dla prawie 79% z nich podstawową i najważniejszą korzyścią było powstanie nowych

miejsc pracy, zaś 58% ankietowanych podmiotów deklarowało wzrost zatrudnienia w bieżącym roku badania (tj. 2014) lub w najbliższym czasie [Ibidem, s. 93–96]. Z tą sytuacją wiąże się kwestie dotyczące kondycji finansowej spółdzielni. Średni całkowity przychód roczny spółdzielni w Polsce w 2013 r. wynosił najczęściej od 50 do 100 tys. zł. Tę wartość zadeklarowało 19,7% spółdzielni. Nieco mniej, bo 17,4% badanych podmiotów wskazało, że osiągnęło przychód mieszczący się w przedziale od 10 do 50 tys. zł. Niestety, średnio częściej niż co dziesiąta spółdzielnia nie zanotowała żadnych przychodów lub też zanotowała stratę (13,6%). Analiza wyników finansowych wskazuje, że 50% spółdzielni zanotowało ujemny jego poziom lub też, że poziom ten bilansował się [Ibidem, s. 78–81]. Głównym źródłem finansowania działalności spółdzielni był zysk wypracowany przez nie. Taką odpowiedź zadeklarowało 74,2% badanych podmiotów. Korzystanie ze wsparcia finansowego w ramach PO KL potwierdziło 44% z nich, zaś pozyskiwanie środków pieniężnych z Funduszu Pracy wymieniło 21,2% ankietowanych podmiotów [Ibidem, s. 75]. Informacje te należy uznać za dobry prognostyk, szczególnie w odniesieniu do alokacji wypracowanego zysku, co może wskazywać na umiejscowienie tych podmiotów na rynku. Ocena własnej kondycji finansowej przez spółdzielnie uwidacznia przewagę ocen gorszych (zob. wykres 3).

Odsetek zadeklarowanych ocen niezależności finansowej w kategorii *przeciętnie* i *źle* wyniósł 78,8%.

Wykres 3. Samoocena niezależności finansowej spółdzielni socjalnych w Polsce

⁶ Wśród podmiotów założycieli mogli być osoby należące do różnych grup, dlatego podany odsetek nie podlega sumowaniu do 100%.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Informacja, 2015, s. 82].

Dla porównania, w badaniu za lata 2010–2011 odsetek takich ocen (przy zmienionej skali) wyniósł 85%. Badane spółdzielnie zapytano także o ocenę sytuacji finansowej, która w opinii 45,5% z nich poprawiła się. Pozostałe podmioty deklarowały albo niezmienny stan (29,5%), albo pogorszenie (25%) [Ibidem, s. 81]. Wyniki te wskazują na duży obszar w funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych, jaki winien zostać wsparty, aby podmioty te mogły być w pełni samowystarczalne i niezależne ekonomicznie.

Niestety, w badaniu zabrakło oceny członków spółdzielni co do poprawy ich sytuacji materialnej dzięki pracy w spółdzielni. Pewne wnioski można wysunąć jedynie na podstawie analizy stosowanych form zatrudnienia i jego stanu. Respondenci zadeklarowali w większości zatrudnienie na podstawie spółdzielczej umowy o pracę (59,1% respondentów). Kolejnymi formami zatrudnienia członków spółdzielni socjalnych były: umowa o pracę (41,7%) oraz umowa zlecenia – 40,1% odpowiedzi. Zatrudnienie na podstawie umowy o dzieło zadeklarowało 22% ankietowanych podmiotów. Żaden z nich nie wskazał umowy o pracę nakładczą [Ibidem, s. 53]. W porównaniu do wyników badania z lat 2010–2011, należy zwrócić uwagę na zatrudnianie pracowników spółdzielni na podstawie umowy o pracę, co nie było odnotowane poprzednio. Można wnioskować, że było to spowodowane realizacją wsparcia pomostowego (w tym przedłużonego) dla projektów finansowanych ze środków PO KL, co w wyraźny sposób ułatwiło finansowanie zatrudnienia członków spółdzielni.

Drugim dość ważnym źródłem informacji o możliwym oddziaływaniu spółdzielni socjalnych na zwalczanie wspomnianych problemów społecznych jest raport z badania ewaluacyjnego odnoszącego się do wsparcia sektora ekonomii społecznej ze środków EFS zrealizowanego na zlecenie MIR [Raport, 2013]. W raporcie tym zawarto istotne informacje, także z punktu widzenia samych członków podmiotów objętych badaniem. Jak wskazują autorzy raportu, wsparcie udzielone w ramach PO KL przyczyniło się do zwiększenia liczby spółdzielni socjalnych o ponad 200 podmiotów. Jedno z ciekawszych spostrzeżeń dotyczyło braku informacji o liczbie spółdzielni socjalnych faktycznie funkcjonujących, co wynikało z częstego modelu zakładania spółdzielni „pod wskaźnik” projektu [Ibidem, s. 20]. Na tere-

nie województwa podkarpackiego według badania w ramach PO KL założono 36 spółdzielni. Powstały one w wyniku projektów realizowanych przez wspomnianych wcześniej operatorów dotacji. W opinii tych ośrodków wsparcia, potencjalna pomoc, jaka może być udzielona spółdzielniom socjalnym należy do najtrudniejszych. Wynika to z faktu, że spółdzielnię zakłada kilka osób, najczęściej będących w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, z różnego rodzaju obciążeniami, i nie zawsze mających to samo wyobrażenie o prowadzeniu spółdzielni. Jedna z cytowanych wypowiedzi pracownika ośrodka wsparcia trafnie to podkreśla: „Każda firma, która się założy, na początku ma jakieś tam przeboksowania. Ale nikt zakładający firmę nie zakłada, że założy firmę w pięć osób, które się nie znają i które nie wiadomo, co umieją. I tak przychodzi się pierwszego marca do pracy na 9 i się okazuje, że już nie wszyscy przyszli na 9, bo albo niektórzy zapomnieli, że pierwszy to nie jest drugi” [Ibidem, s. 78]. Respondenci badania eksponowali fakt, że spółdzielnię lepiej jest założyć i łatwiej prowadzić osobom wykształconym, o pewnym potencjale, które są przedsiębiorcze i posiadają jakiś kapitał finansowy (mimo oferowanego wsparcia) i społeczny. To powoduje, że często spółdzielnię zakładają osoby młode, które rejestrują się jako osoby bezrobotne tylko po to, aby spełnić warunki i uzyskać dofinansowanie na prowadzenie spółdzielni [Ibidem, s. 78, 92]. Uzyskanie wsparcia pozwala tylko w ograniczony sposób wspierać osoby wykluczone, szczególnie jeśli chodzi o możliwość zwiększenia zatrudnienia. W 33% badanych spółdzielni zatrudnienie zwiększyło się w okresie do 12 miesięcy po otrzymaniu wsparcia, zaś w 13% z nich, mimo pomocy, nastąpiły zwolnienia. Reszta podmiotów nie odnotowała żadnych zmian w tym zakresie [Ibidem, s. 89]. Wyniki te są na porównywalnym poziomie do danych dla podmiotów rynkowych wspartych w ramach PO KL. W zależności od województwa odsetek firm deklaruujących wzrost zatrudnienia wynosił od 15 do 30% [Badanie, 2013, s. 141].

Oceniając potencjalny wpływ spółdzielni socjalnych na niwelowanie omawianych problemów społecznych, można stwierdzić, że jest on ograniczony. Wnioski te bazują na dotychczasowych obserwacjach funkcjonowania poszczególnych podmiotów – zarówno w formie obserwacji uczestniczących, jak i analizy materiału prasowego na ten temat oraz

prorowadzonych rozmów z przedstawicielami instytucji wspierających spółdzielnie socjalne. Spółdzielnie socjalne nie do końca stanowią bezpośrednią i najbardziej adekwatną odpowiedź na sytuacje kryzysowe. Część z nich bardzo dobrze sprawdza się w warunkach rynkowych i może służyć za modelowy przykład funkcjonowania tego typu podmiotów, jednak nie dotyczy to dużej ich liczby. Wątpliwości w tym zakresie wynikają zarówno ze wspomnianych już trudności w samym sposobie funkcjonowania tego typu podmiotów (założonych przez osoby wykluczone, borykające się z problemami, które po krótkim przeszkoleniu podejmują konkretną działalność), jak i z efektów funkcjonowania (członkowie spółdzielni muszą stawić czoła konkurencji na otwartym rynku, a często nie są na to przygotowani). Ocena kondycji finansowej spółdzielni socjalnych dokonana na podstawie wyników ostatniej ankiety ministerialnej pozwala stwierdzić, że sytuacja w tym zakresie jest nieco lepsza w porównaniu do lat 2010–2011. Jednak już ocena dokonana przez samych członków spółdzielni nie pozwala na jednoznaczne wysunięcie takiego wniosku. Zgłaszają oni bowiem częściej złą kondycję finansową i konieczność wsparcia funkcjonowania podmiotu zewnętrznym wsparciem. Dobrym symptomem w tym zakresie może być wartość zadeklarowanych przychodów, choć nie jest ona zbyt znacząca w sytuacji, kiedy spółdzielnię zakładać powinno minimum 5 osób, a wartość przychodów liczona jest w skali roku. Wyniki raportu zrealizowanego na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej nie pozostawiają w tym względzie złudzeń, ponieważ prawie połowa spółdzielni nie osiągnęła przychodów większych niż 50 000 zł (44,6%) [Informacja, 2015, s. 78]. Można zatem stwierdzić, że spółdzielnie realizują zadania integracji społecznej i zawodowej osób znajdujących się w trudnej sytuacji dając możliwość pracy, jednak trudno w tym zakresie stwierdzić, że mogą one doprowadzić do znaczącej poprawy ich sytuacji materialnej. O ile spółdzielnie socjalne mogą chronić przed bezrobociem jako stanem braku pracy, o tyle nie chronią przed trudną sytuacją materialną. Wynika to przede wszystkim z niskiej wartości samodzielnie osiągniętych przychodów, co tym samym przekłada się na potencjalną wysokość zarobków. Niestety, w ocenie wpływu spółdzielni socjalnych na rozwiązywanie kluczowych problemów społecznych można mówić raczej

o niwelowaniu wykluczenia społecznego niż o poprawie sytuacji materialnej, do której jednak praca zawodowa winna się przyczyniać.

Zakończenie

Mimo wyraźnie sprecyzowanych celów działania, tj. społecznej i zawodowej integracji swoich członków, spółdzielnie socjalne w ograniczony sposób przyczyniają się do realizacji tego drugiego. O ile poprzez zaangażowanie się osób wykluczonych, dotkniętych bezrobociem czy ubóstwem w działanie spółdzielni socjalnej odbudowuje i podtrzymuje się umiejętność uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnieniu ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu, o tyle odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy poprzez członków jest mocno utrudnione. Wynika to z faktu, że reintegracja zawodowa jest działaniem znacznie trudniejszym w realizacji niż reintegracja społeczna. Ta pierwsza wyraża się bowiem w praktycznym działaniu nierozzerwalnie związanym z pracą zarobkową, co ważne – świadczoną samodzielnie. W tym względzie prowadzenie spółdzielni socjalnej wymaga dużej uwagi i determinacji swoich członków oraz często znacznie większego poświęcenia w sprośtaniu warunkom rynkowym niż w sytuacji prowadzenia tradycyjnej, jednoosobowej działalności gospodarczej. Spowodowane jest to tym, że spółdzielnię może założyć kilka osób lub podmiotów, a zatem trudniej jest podjąć kluczowe decyzje, a czasem – mimo zaangażowania osób z doświadczeniem menedżerskim – można napotkać na opór i niezrozumienie ze strony członków. Dodatkową trudnością w prowadzeniu spółdzielni jest często „uzależnienie” od wsparcia pomostowego, choć jest ono trudne obecnie do jednoznacznej weryfikacji. Nie ma bowiem danych monitorujących stan istnienia spółdzielni założonych w ramach projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego w dwa lata po zakończeniu ich realizacji. Dane te pozwoliłyby na ocenę stopnia skuteczności wsparcia i samodzielności działania spółdzielni, która w ocenie samych członków jest raczej mało prawdopodobna. Zatem mimo ciekawej formy funkcjonowania spółdzielni socjalnych, te argumenty powodują, że w odpowiedzi na główne problemy społeczne, w tym ubóstwo i bezrobocie, ta forma

działania nie do końca jest adekwatna. Wynika to przede wszystkim z pewnej konieczności stopniowania podejmowanej działalności celem poprawy warunków materialnych. Spółdzielnie socjalne są raczej formą bardzo dobrej wędki, niż ryby, co w sytuacjach krytycznych może okazać się kluczowe. Zaspokojenie podstawowych potrzeb materialnych, szczególnie w sytuacji głębokiego ubóstwa, jest niezwykle ważne i powinno mieć pierwszeństwo (krótkotrwałe oczywiście) przed stawianiem wymagań. Samo stworzenie miejsca pracy nie rozwiąże od razu trudnej sytuacji, a wręcz może ją jeszcze skomplikować, bo należy jeszcze zaważyć o klientach dla oferowanych wytworów tej pracy [por. Szczygieł, 2015]. W tym przypadku lepszym rozwiązaniem dla osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji materialnej może być zatrudnienie w podmiocie gospodarczym, w którym strategiczne decyzje o kierunku działania będą podejmowane poza nimi. Dopiero nabranie praktycznych umiejętności pracy (których często brak osobom bezrobotnym czy znajdującym się z tego powodu w ubóstwie) może dać pewne prawdopodobieństwo poradzenia sobie w nowej sytuacji zawodowej, jaką stwarza przystąpienie do spółdzielni

socjalnej. Sam teoretyczny wykład dotyczący prowadzenia działalności spółdzielni lub świadczenia pracy wydaje się być niewystarczający. Choć model udzielenia wsparcia pomostowego i szkoleniowego przed przystąpieniem do prowadzenia spółdzielni należy ocenić pozytywnie, jednak zasadniczy rezultat – zdolność do samodzielnego prowadzenia spółdzielni – będzie zasadniczym sprawdzianem dla osób borykających się z omawianymi w artykule problemami. Dlatego też problem faktycznego bezrobocia (a nie rejestrowania się w urzędzie celem spełnienia wymogów formalnych) i ubóstwa jest niezwykle trudno rozwiązać tylko przy wykorzystaniu narzędzia, jakim jest założenie spółdzielni socjalnej. W tym przypadku należałoby kompleksowo ocenić powody zaistnienia danego problemu, tak by można było dobrać szeroki wachlarz instrumentów pomocowych, wśród których zapewne znajdzie się spółdzielnia socjalna, ale jednak nie pierwszym miejscu. Dlatego na podstawie przeanalizowanych danych i wyników badań można wskazać, że spółdzielnie socjalne nie powinny być postrzegane jako bezpośrednie antidotum na problem bezrobocia i ubóstwa, ale jako jeden z elementów kompleksowego rozwiązania.

Literatura

Analiza [2014], *Analiza sytuacji na rynku pracy w województwie Podkarpackim w 2013 r.*, WUP, Rzeszów.

Badanie [2013], *Badanie skuteczności wsparcia realizowanego w ramach komponentu regionalnego PO KL 2007–2013*, PAG Uniconsult, Warszawa 2013.

Budżety [2014], *Budżety gospodarstw domowych w 2013 r.*, GUS, Warszawa.

Denisiuk M., Trzecicki A. [2005], *Pierwsze spółdzielnie socjalne*, „Rynek Pracy”, nr 9–10.

Informacja [2012], *Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2010–2011*, Departament Pożytku Publicznego, MPiPS, Warszawa.

Jaworska K. [2010], *Spółdzielnie socjalne*, „Studia Prawno-ustrojowe”, nr 11.

Kuta-Pałach M., Malicki K., Pokrzywa M., Wilk S. [2011], *Wykluczenie społeczne i ubóstwo w województwie podkarpackim*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów.

Malikowski M. [2005], *Podkarpacka bieda*, MANA, Rzeszów.

Mapowanie [2014], *Mapowanie ubóstwa na poziomie podregionów z wykorzystaniem estymacji pośredniej*, US w Poznaniu, Poznań.

Piecuch T. [2013], *Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne*, (wyd. II), C.H. Beck, Warszawa.

Raport [2013], *Raport końcowy. Badanie ewaluacyjne pt. „Ocena wsparcia w obszarze ekonomii społecznej udzielonego ze środków EFS w ramach PO KL”*, Coffey International Development dla MRR, Warszawa.

Sobol A. [2009], *Społeczne aspekty działalności spółdzielni socjalnych*, Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa.

Szczygieł E. [2015], *Oblicza ubóstwa i wykluczenia społeczne w wybranych krajach europejskich*, Wyd. CWEP, Rzeszów.

Szopa B. [2012], *Wokół zagadnień ubóstwa i bogactwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.

Ubóstwo [2014], *Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2013 (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych)*, Informacja sygnałowa, GUS, Warszawa.

Praag B.M.S., van [1968], *Individual Welfare Functions and Consumer Behavior – a Theory of Rational Irrationality*, Contributions to Economic Analysis, No. 57, North-Holland Publishing Company, Amsterdam.

Załączniki [2007–2014], *Załączniki do Sprawozdań z realizacji Priorytetów komponentu regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013*, WUP, Rzeszów.

Akty prawne

Ustawa z 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U.2006.96.651).

Ustawa z 7 maja 2009 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U.2009.91.742).

Strony internetowe

Bank Danych Lokalnych: (http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks).

IPISS, wyniki projektu badawczego: „Polityka społeczna państwa w okresie przebudowy ustroju i systemu gospodarczego” (<https://www.ipiss.com.pl/?zaklady=minimum-socjalne-oraz-minimum-egzystencji>).

Informacja o spółdzielniach socjalnych zakładanych w ramach dotacji z PO KL:

(http://pokl.wup-rzeszow.pl/pl/106,171/2/dotacja_na_zakladanie_spoldzielni_socjalnych.html).

Social cooperatives as a response to selected social problems. Example of Podkarpackie Region

Abstract: The article presents an analysis of the social cooperatives functioning, which were located in Podkarpackie Region, in connection with the important social problems for the inhabitants of this area – poverty and unemployment. The study used both the results of the research project “Study of utility of income in Polish households and its impact on the households”, as well as data from the Operational Programme Human Capital and the Ministry of Labour and Social Policy concern the social cooperatives functioning. In addition to the statistical analysis of available material, the conclusions of the follow-up involved, particularly with regard to the functioning of social cooperatives were also presented.

Keywords: social cooperatives, poverty, unemployment, research, monitoring.